

Öğretmenlerin Okul Dışına Kendini Adama Odakları

Teachers' Commitments to School and Non-School Institutions

Cevat Celep ve Tuncer Bülbül
Trakya Üniversitesi

Öz

Bu araştırmada, ilköğretim birinci kademe (1-5. sınıf) öğretmenlerinin okul dışı bazı kurumlara (siyasi, dini, ailevi) adanma düzeyleri ile okula adanma düzeylerini etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, "öğretmenlerin cinsiyet, yaş, kıdem, eğitim gibi kişisel özellikleri okula ve okul dışı değerlere adanmalarını etkilemekte midir?" sorusuna yanıt aranmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen "öğretmenlerin adanma odakları anketi" kullanılmıştır. Araştırmada 260 sınıf öğretmenine anket uygulanmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ölçek iki faktörden oluşmaktadır. Bu faktörler, okula ve okul dışı değerlere adanmadır. 2. faktör kendi içinde siyasi, dini ve ailevi değerlere adanma olarak üç boyutta ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel adanma, okula adanma, okul dışı adanma odağı.

Öz

The aim of this study is to investigate the variables affecting the level of commitment to school and some non-school institutions (such as political, spiritual and family values) of elementary school teachers. In the study, we ask the question of whether some personal attitudes of teachers affect their commitment to school and their non-school values. The study was conducted through a survey. The scale of the "Commitment Focuses of the Teachers" developed by the researcher is used as the tool to collect the data in the study. The data was collected through a survey administered to 260 elementary school teachers working in Edirne city center in the education year of 1999-2000.

Key Words: Organizational commitment, commitment to school, commitment to non-school institutions.

Giriş

Okulda öğrenciler üzerinde birinci derecede etkiye sahip kişiler öğretmendir. Öğretmenlik mesleğinin etki alanı göz önünde bulundurulduğunda, sınıfta model olma niteliği taşıyan öğretmenin sahip olduğu değerler, inançlar, kişilik özellikleri ve mesleki nitelikleri büyük önem taşımaktadır. Bireyin davranışlarını kişilik özellikleri, değerler ve inanç sistemi büyük ölçüde etkilemektedir. Bu etkilerin ortaya çıkacağı yer ise, söz konusu kişi "öğretmen" olduğunda, kuşkusuz ki okul ortamı olacaktır.

Öğretmenin öğrenci etkileme gücüne göre, kimi zaman öğrencinin okulu daha çok sevmesi, güdülenmesi ve dolayısıyla öğrenme ortamına uyum sağlayabilmesi şeklinde olumlu sonuçlar doğurabileceği gibi, kimi zaman da öğretmenden alabileceği olumsuz davranış kalıpları ve değerleri, gelecekteki akademik ve sosyal yaşantısına taşınması şeklinde olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Etkiler bazen hemen, bazen de daha sonraki yıllarda ortaya çıkmaktadır.

Örgütsel Adanmışlık: Bireylerin örgüte ilişkin görüş ve inançlarının bir ifadesinin yanı sıra, aynı zamanda bireyin örgütteki eylemlerinden oluşmaktadır.

Bireyin ailesi, mesleki birliklere ve siyasi partilere adanmışlıkları ne olursa olsun, örgüte adanmışlık düzeyleri bu öğelere dayalıdır (Mowday, Steers ve Porter, 1979). Reichers (1985) ise adanmışlığı, bir örgütün

Doç. Dr. Cevat Celep, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne. Arş. Gör. Tuncer Bülbül, Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Edirne

çoklu kurucu öğelerinin amaçları ile özdeşleşme süreci olarak tanımlanmaktadır. Mowday, Steers ve Porter, (1979) ve Reyes (1992)'e göre adanmışlık en az üç öğeden oluşmaktadır. Bu öğeler şöyle sıralanabilir:

1. Örgütün amaç ve değerlerinin benimsenmesi ve bunlara olan güçlü inanç,
2. Örgüt adına dikkate değer (beklenilenin ötesinde) çaba gösterme isteği,
3. Örgütteki üyeliği sürdürmeye ilişkin güçlü bir istek.

Örgütsel adanmışlık tanımının tutumsal ve davranışsal olmak üzere iki boyutta tanımlandığı gözlenmektedir (Celep, 2000, 6).

Davranışsal Adanmışlık: Adanmışlık, davranışsal örüntü olarak da tanımlanabilir. Adanmışlık, "bir bireyin eylemleri ve örgütteki ilgili ve etkinliklerini besleyen inançların bu eylemlerin hepsini çevreleyen canlı bir durumdur."

Firestone ve Pennell (1993) öğretmenlerin adanma odaklarının farklı olabildiği ve öğretim etkinliklerine, okullarına, ailelerine, meslektaşlarına ve bazı dış değerlere adanabildikleri ve davranış örüntülerinin önem verilen adanmışlıklara bağlı olarak değiştiğini belirtmektedirler.

Eğitim örgütlerinin etkililik derecesi bir çok öğeye dayalı olmakla birlikte, bunların en önemlilerinden birisi, öğretme ve öğrenme sürecinde yer alan yönetici, öğretmen ve öğrenci etkileşimidir. Bu bağlamda öğretmenin kendisini okula, öğrencilerine, öğretim etkinliklerine, mesleğine ve iş arkadaşlarına adanması, diğer bir anlamıyla öğretmenin bu grupların veya nesnelerin normatif beklentilerini ve formallığı aşan davranış göstermesi, okulun etkililiğine olumlu yönde etki edebilmektedir (Celep, 1996, 2-3).

Öğretmenlerin okuldaki örgütsel adanmışlıklarında rol oynayan faktörler öğretmenler şu şekilde belirtilebilir:

1. *Girdi Kaynakları ve Tüketiciler:* Bunlar, okula girdi sağlayan alt öğretim kademesi, okulun çıktısından yararlanan hizmet ve üretim sektörüdür. Yararlanan üst öğrenim kademesi ile hizmet ve üretim.
2. *Toplumsal Kurumlar:* Ekonomi, din, siyaset ve aile kurumudur.

3. *Mesleki Kurumlar:* Meslek, dernek, sendika ve odaları ile öğretmen yetiştiren eğitim kurumlarıdır.

4. *Toplumsal Örgütler:* Dinsel ve ideolojik dernekler, siyasal parti ve düşünce örgütleri, alt kültür örgütleri ve diğer referans grupları ve örgütlerdir (Celep, 2000, 135).

Öğretmenler, okulda birden çok paydaş öğeye adanabileceği gibi, bu adanma sürecindeki toplumsal rol davranışlarını okul dışındaki referans gruplarının etkisinde gerçekleştirebilir. Öğretmenler, birden fazla nesne veya amaca kendilerini adayabilirler. Bu adandıkları odakların amaç ve değerleri birbiri ile çatışabilir. Genel anlamda öğretmenlerin çok boyutlu adanmışlıklara sahip olabilmelerinin, okul içindeki paydaş öğeler ile okul dışındaki referans grupları arasındaki uzlaşma ve işbirliğine bağlı olduğu, bunun karşıtı bir durumda, çok boyutlu adanmışlığın görülemeyeceği gibi, birbiri ile çatışan adanmışlıkların da görülebileceği ileri sürülebilir (Celep, 1996, 33).

Öğretmenler okul içinde kendilerine adanma odakları olarak okulun amaç ve değerlerini, öğretmenlik mesleğinin değerlerini, çalışma gruplarını ve öğretim işlerini seçebilirler. Bunların birine adanmış öğretmenin göstereceği davranış diğerlerinden farklı olacaktır. Celep'in (2000) yaptığı bir araştırmada okul içi adanma odakları; okula, çalışma grubuna, mesleğe ve öğretim işlerine adanma olarak saptanmıştır.

Öğretmenler kendilerini her zaman okul amaçlarına adanmamaktalar. Bazen günlük işleri, okul amaçlarından farklı olabilmektedir. Bu çatışma durumunda, etkili karar verme, öğretmenlerin karar sonuçları konusundaki endişeleri giderme doğrultusunda, öğretmen bilgi ve becerisinden yararlanmayı gerektirmektedir (Hoy, Tarter ve Kottkamp, 1991).

Öğretmenlerin mesleklerinde elde ettikleri dışsal ödül kaynaklarının (ücret, makam, yan ödeme) doyum sağlayıcı düzeyde olmaması, onların içsel ödüle önem vermelerine neden olabilir. İçsel doyumla birlikte bazı değerler öne çıkabilir. Bu değerlerin başında bireyin, örgüte belli gereksinmelerini ve beklentilerini gidermek, yetenek ve becerilerini kullanabileceği bir çalışma ortamı bulmak ve temel gereksinimlerin çoğunu gidermek için gelmektedir. Örgüt bu gereksinimlere yanıt veremiyorsa adanmışlık başka değerlere kaymaya başlar (Celep, 2000, 93).

Öğretmenler, duygularını öğrenciden gizleyemez. Kabul ediyormuş gibi davranırlar bile, beden dilleri onları ele verir. Bazı öğretmenler öğrencilerin, büyüklerinden davranış kalıpları, değerler, düşünceler “satın alınması” gerektiğini düşünürler. Bir öğretmenin kendi değerlerine sahip çıkması başka, onları öğrencilerine zorla kabul ettirmesi başka şeydir. Öğretmen kendi inanç ve değerlerinin evrensel gerçekler olduğundan ne denli emin olursa, bunları öğrencilerine kabul ettirme çabaları da o denli güçlü olur. Bu durum değer çatışmalarının artmasının nedenidir (Gordon, 1999, 250).

Eğitim sisteminin kültürel, toplumsal, siyasal amaçları değerlere dayalıdır. Kendisini okul dışı değerlere adayan bir öğretmen, rahatlıkla kişisel değerlerini örgütün değerlerinin üstünde tutarak kendi değerlerini, okulun değerleri olarak yansıtmaya çalışabilir. Bu durum, özellikle eğitim sürecinde, öğrencilere okulun değerleri dışında, öğretmenin kişisel değerlerine yönelik tutum ve beceri kazandırılmasına neden olabilir.

Amaç

Bu araştırmada, ilköğretim öğretmenlerinin okula ve okul dışı değerlerden din, siyaset ve aile değerlerine adanma düzeylerinin saptanması amaçlanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin adanma düzeyleri ile kişisel özellikleri arasında bir ilişki olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırma tarama modelindedir. Öğretmenlerin örgütsel adanmışlık tutumlarının okula adanma ve okul dışı değerlere (dini, siyasi, ailevi) adanma boyutlarında saptanması için, ilköğretim okulları birinci kademe görevli sınıf öğretmenlerine “Öğretmenlerin Adanma Odakları Ölçeği” uygulanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin örgütsel adanmışlığını ve örgüt dışı değerlere adanmalarının belli değişkenlere göre değişip değişmediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 1999-2000 öğretim yılında Edirne İli merkez ve ilçelerinde görev yapan 541 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

Örneklem genişliğinin hesaplanmasında $n = z^2 * \sigma^2 / H^2$ formülü kullanılmıştır. Burada;

z : Güven olasılığını,

σ^2 : Evren varyansını,

H^2 : Kesinlik kararını göstermektedir.

Evrendeğer ile örneklemdeğer arasında izin verilebilecek sapma değeri, kestirilmek istenen evrendeğerden küçük ya da büyük bir örneklemdeğerin bulunabileceğini temsilen artı ve eksi ($\pm$) işaretlerle birlikte anılır. Örneğin, ± 1 , ± 2 ve ± 1000 gibi (Karasar, 1998, 120). Kesinlik kararı (H) nicel değişkenlerde ± 1 , ± 2 ya da ± 3 olmalıdır (Özdamar 1989, akt: Sayın, 2000).

Araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin seçiminde rasgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle veri toplama aracının geliştirilmesi aşamasında seçilmiş olan 212 kişilik örnekleme ilişkin verilerden Öğretmenlerin Adanma Odakları Ölçeği'ne ilişkin istatistiksel işlemler yapılmış ve evren parametrelerinin kestiriminde Okul Dışı Değerlere Adanma Alt Ölçeği'ne ilişkin istatistiklerden yararlanılmıştır. Öğretmenlerin Adanma Odakları Ölçeği'nin Okul Dışı Değerlere Adanma Alt Ölçeği'ne ilişkin varyans ($\sigma^2=189.193$) hesaplanmıştır. Güven olasılığı $z_{0.05} = 1.96$ alınarak örneklem genişliği,

$$n = z^2 * \sigma^2 / H^2$$

$$n = 1.96^2 * 189.193 / 2^2$$

$$n = 182$$

olarak bulunmuştur. Bu da en az 182 öğretmen üzerinden toplanan verilerin evreni temsil edebileceğini göstermektedir.

Veri Toplama Aracı

Öğretmenlerin okula ve okul dışı değerlere adanma odaklarını belirlemek üzere araştırmacı tarafından “Adanma Odakları Ölçeği” geliştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak geliştirilen ölçek kullanılmıştır.

Ölçek Geliştirme

Öğretmenlerin Adanma Odaklarını belirlemek için hazırlanan ölçeğin okul ve okul dışı değerlere adanma olarak iki boyutta ele alınması uygun bulunmuştur. Okula adanma ile ilgili maddeler “Okula Adanma Ölçeği”nden (Celep, 1996) alınmıştır. Dış değerlere adanma ilgili maddeler araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Maddelerin oluşturulmasında kuramsal dayanaklar göz önünde tutulmuştur.

Ölçek maddeleri düz cümlelerden oluşturulmuş ve madde seçenekleri; (1) Hiçbir Zaman, (2) Çok Az, (3)

Ara Sıra, (4) Çoğu zaman, (5) Her Zaman şeklinde puanlanmıştır. İstatistiksel işlemler yapılırken seçeneklerin sahip olduğu bu puanlar kullanılmıştır. Ankette olumsuz yargı içeren sorular ters yönde (5, 4, 3, 2, 1) puanlanmıştır.

Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin 2 boyutu ölçtüğü görülmüştür. Bunlar; okul dışı değerlere (dini, siyasi, ailevi) ve okula adanmadır.

Öğretmenlerin adanma odaklarına yönelik olarak okul ve okul dışı değerleri içeren 80 maddelik bir deneme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan deneme formu 66 kişiye uygulanmış ve sorulara ilişkin görüşleri alınmıştır. Belirtilen görüşler doğrultusunda 58 maddelik yeni form oluşturulmuştur. Oluşturulan yeni form 260 kişiye uygulanmış, eksik ve yanlış doldurulanlar çıkartıldıktan sonra 212 kişi kalmıştır. Elde edilen verilere faktör ve

Tablo 1
Okul Dışı Değerlere Adanma Alt Ölçeği Madde Analizi ve Faktör Analizi Sonuçları

Dış Değerler Alt Ölçeği Alfa Güvenirlik Katsayısı .8290		
SIYASİ DEĞERLER ADANMA Cronbach $\alpha = .7439$		
	Üst % 27 ve Alt %27'lik Gruplararası Fark için t Değeri	Faktör Yüklü
1. Siyasi değerlerimle çatışan öğrenci davranışlarını değiştirmeye çaba gösteririm.	7.38	.75
2. Siyasi görüşümün doğurduğu amaçları okulun amaçları kadar önemli görmekteyim.	6.31	.65
3. Okulda, daha çok aynı siyasi değerlere sahip olduğum öğretmenlerle birlikte olmaktan hoşlanırım.	7.48	.62
4. Öğrencilerimle ders dışında olan ilişkilerimde daha çok siyasi düşüncemin ışığındaki konulara önem veririm.	4.75	.60
5. Siyasi değerlerimle çatışan okul değerlerine uymaktan kaçınırım.	7.49	.54
6. Sınıfta, öğrencilerin ailesinden getirdiği siyasal değerlerin çürütülmesi doğrultusunda çaba gösteririm.	5.31	.50
7. Siyasi değerlerimi mesleki değerlerden daha önemli bulurum.	4.70	.45
8. Siyasi görüşüne aşırı derecede adanmış öğretim elemanı arkadaşlarım vardır.	3.85	.38
9. Siyasi düşüncemle çatışan diğer siyasi değerlerin öğrencilerime kazandırılmasına izin vermem.	6.26	.31
DİNİ DEĞERLERE ADANMA Cronbach $\alpha = .6688$		
1. Ders etkinliklerini belirlerken dini inançlarımı dikkate alırım.	7.15	.72
2. Dersi dini inanışına uygun örnekler vererek işlerim.	5.74	.63
3. Sınıfımdaki öğretim etkinliklerini toplumun dini değerlerini dikkate alarak yönlendirmeye çalışırım.	5.74	.62
4. Sınıfımdaki öğretimsel etkinlikleri düzenlerken toplumun dini değerleri doğrultusunda planlamaya özen gösteririm.	4.05	.60
5. Öğrencilerime gerektiğinde kutsal inançlar ışığında örnekler veririm.	4.94	.55
6. Dini değerleri mesleki değerlerden üstün tutarım.	4.78	.53
7. Dini anlayışım ile çatışan değerlerin öğrencilerime kazandırılmasına izin vermem.	8.53	.45
AİLEVİ DEĞERLERE ADANMA Cronbach $\alpha = .7322$		
1. Öğretmen olarak ailevi değerlerimin öğretim etkinliklerinde önemli olduğunu düşünüyorum.	8,20	.75
2. Ders etkinliklerini belirlerken ailevi değerlerimi dikkate alırım.	8.78	.71
3. Ailemin değerlerinden öğrencilerime gururla bahsederim.	9.92	.58
4. Öğrencilerime kendi ailevi değerlerimi kazandırmak için yeri geldikçe aile yaşantımdan örnekler veririm.	5.64	.50
5. Öğrencilerime kazandırmak istediğim değerlerle, ailemde önem verdiğim değerler çatışmaz.	7.45	.48
6. Ailemin değerlerini diğer toplumsal değerlerden üstün görmekteyim.	6.39	.37
7. Ailemin değerlerinden ideal değerler olarak öğrencilerime bahsederim.	7.81	.30

madde analizleri uygulanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda, faktör yükü .30'un üzerine olan maddelerin yorumlanabilir nitelikte olmasından dolayı (Tabachnick ve Fidell, 1996) .30'un üzerinde faktör yükü olan maddeler seçilmiştir.

Faktör analizi sonucunda 23 maddenin 1. Faktörde yığılma gösterdiği, 8 maddenin ise 2. Faktörde yer aldığı görülmüştür. 1. Faktörde yer alan maddeler incelendiğinde söz konusu maddelerin öğretmenlerin, dini, siyasi ve ailevi değerleri ile ilgili olduğu, 2. Faktörde yer alan maddelerin ise okula adanma ile ilgili oldukları görülmüştür. 1. Faktörde yer alan maddeler üzerinde faktör analizi yapılarak bu faktörde yer alan maddelerin de kendi içinde alt faktörlere ayrılıp ayrılmadığı kontrol edilmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda 1. Faktörün gerçekten de 3 alt faktörden oluştuğu görülmüştür. Siyasi, dini ve ailevi değerlere adanmayı ölçen maddelerden oluşan 1. Faktör "Okul Dışı Değerlere Adanma" ölçeği olarak adlandırılmıştır. Okula adanma ile ilgili sorulardan oluşan 2. Faktör ise "Okula Adanma" ölçeği olarak adlandırılmıştır.

Tablo 2
Okula Adanma Alt Ölçeği Madde Analizi ve Faktör Analizi Sonuçları

Okula Adanma Alt Ölçeği Alfa Güvenirlik Katsayısı. 6973	Üst % 27 ve Alt %27'lik Gruplararası Fark için t Değeri	Faktör Yüklü
1. Bu okulun öğretmeni olmaktan gurur duymaktayım.	9.59	.74
2. Bu okul bende çalışma şevki uyandırmaktadır.	9.97	.71
3. Bu okuldaki insanlar arası ilişkilerden mutluyum.	10.18	.64
4. Bu okulun geleceği beni ilgilendiriyor.	7.82	.62
5. Bu okul, benim çalışabileceğim okullar arasında en iyisidir.	8.41	.62
6. Diğer öğretim elemanı arkadaşlarımla uyum içinde çalışırım.	5.90	.37
7. Bu okulda bir karar alınması gerektiğinde, konu hakkında benim görüşüm ve önerilerim önemli bir yer tutar.	6.30	.36
8. Okul için fazla çaba gösteririm.	5.15	.35

Okula Adanma (2. Faktör)'da yer alan maddeler ve faktör yükleri de Tablo 2'de yer almaktadır.

Okula Adanma alt ölçeğinde yer alan maddelerin faktör yükleri .35 ile .74 arasında değişmekte ve Okula Adanmaya ilişkin Cronbach Alfa katsayısı .6973' tür.

Test içindeki maddelerin belirli bir niteliği ölçüp ölçmediğini ayırt etmede yararlı olan ikinci yaklaşım, maddelerin "ayırt etme gücünün" analiz edilmesidir. Bu da test içindeki her maddenin toplam puanla olan korelasyonu bulunarak incelenir. Eğer, bir maddenin toplam puanla olan korelasyonu düşük ise, bu o maddenin testteki diğer maddelerden farklı bir niteliği ölçtüğünü gösterir.

Diğer bir anlamı, bu maddenin çok kolay ya da çok zor olduğundan dolayı bireylerin cevapları arasında fark yaratmadığını gösterir. Her iki halde de madde-toplam puan korelasyonunun düşük olması testin güvenilirliğini düşürücü etki yapar. Bu nedenle de bu maddelerin testten çıkarılması gerekir (Özguven, 1994, 97).

Okul Dışı Adanma Odakları içinde yer alan, siyasi değerlere adanma ile ilgili maddelerin ayırt edicilik analizi t değerleri 3,27 ile 7,79 arasında, dini değerlere adanma ile ilgili maddelerin madde kestirim geçerliği t değerleri 3,34 ile 8,53 arasında ve ailevi değerlere adanma ile ilgili maddelerin madde kestirim geçerliği t değerleri de 5,64 ile 9,92 arasında değişmektedir. Dini değerlere adanmaya ilişkin Cronbach Alfa katsayısı .6827, ailevi değerlere adanmaya ilişkin Cronbach Alfa katsayısı .6860 ve siyasi değerlere adanmaya ilişkin Cronbach Alfa katsayısı .7137' dir. Okula adanma alt ölçeğinde yer alan maddelerin madde kestirim geçerliği t değerleri 5,15 ile 11,58 arasında değişmektedir ve okula adanmaya ilişkin Cronbach Alfa güvenirlilik katsayısı .6973' tür.

Bulgular ve Yorum

Araştırma sonucunda elde edilen verilere dayalı olarak bulgular, kişisel bilgiler, örgütsel adanmışlık boyutları öğretmenlerin okula ve okul dışı (siyasi, ailevi, dini) değerlere adanma şeklinde açıklanmaktadır. Ayrıca, cinsiyet, yaş, son çalışılan okulda geçen hizmet süresi, kıdem, mezun olunan okul gibi değişkenlerle örgütsel adanmışlığa ilişkin bulgular yorumlanmaya çalışılmaktadır.

Öğretmenlerin Adanma Odakları

Öğretmenlerin adanma odakları okula adanma ve okul dışı değerlere adanma olarak iki boyutta incelenmiştir. Okul dışı değerlere adanma; siyasi, dini ve ailevi değerlere adanmadan oluşmaktadır.

Okula Adanma

Öğretmenlerin okula adanmayla ilişkin sorulara verdikleri yanıtların sıklık ve yüzdeliklerine göre elde edilen bulgulara göre yorum yapmak gerekirse öğretmenlerin büyük çoğunluğunun okullarına yüksek derecede adandıkları görülmektedir.

Öğretmenlerin sorulara verdikleri yanıtlar dikkate alındığında; öğretmenlerin yarısından fazlasının okullarından gurur duyduğu (%79), diğer öğretmen arkadaşları ile uyum içinde çalıştığı (%59), okulları için fazla çaba gösterdiği (%62), okuldaki insanlar arası ilişkilerden mutlu olduğu, okulun öğretmenler üzerinde çalışma şevki uyandırdığı, okulun geleceği ile ilgilendiklerini, çalıştıkları okulun diğer çalışabilecekleri okullar arasında en iyisi olduğunu söyledikleri anlaşılmıştır. Bu yanıtlardan ortaya çıkan sonuca göre öğretmenlerin okullarına yüksek derecede adandıkları söylenebilir.

Bunlarla birlikte öğretmenlerin okulda bir karar alınması gerektiğinde konu ile ilgili kendi görüşlerinin ara sıra alındığını söylemişlerdir (%42). Bu sonuç da öğretmenlerin okullarında karara katılma konusunda sorunlar yaşadıklarının bir göstergesi olarak görülebilir.

Okul Dışı Değerlere Adanma

Öğretmenlerin okul dışı değerleri üç boyutta; siyasi, dini, ailevi değerlere adanma olarak ele alınmıştır. Öğretmenlerin bu boyutların her birine verdikleri yanıtların yüzdelik ve sıklıklarına ilişkin yorumlar aşağıda ayrı ayrı verilmiştir.

Siyasi Değerlere Adanma: Öğretmenlerin siyasi değerlere adanma ile ilgili sorulara verdikleri yanıtlar dikkate alındığında siyasi değerlere orta düzeyde adandıkları ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrencilerin ailelerinden getirdikleri siyasi değerleri çürütmeye çaba göstermediklerini, ders dışında olan ilişkilerinde öğrencilere siyasi görüşü doğrultusunda örnekler vermediklerini söylerken, siyasi değerlerini okulun değerlerinden önemli görmedikleri (%46), siyasi görüşü ile çatışan diğer siyasi değerlerin öğrencilerine kazandırılmasına izin vermeyecekleri (%53) anlaşılmaktadır. Ayrıca öğretmenler siyasi görüşlerinin

doğurduğu amaçları okulun amaçları kadar önemli görmemekte, siyasi değerleri ile çatışan okul değerlerine uymaktan kaçınmayacaklarını belirtmektedirler. Bunların yanında öğretmenler genelde kendi siyasi değerleri ile uyuşan öğretmen arkadaşları ile birlikte olmaktan hoşlandıklarını belirtmişlerdir (%35). Siyasi değerlerle ilgili en ilginç yanıt ise öğretmenlerin siyasi görüşüne aşırı derecede adanmış öğretmen arkadaşlarını vardır sorusuna verdikleri yanıtlardır. Bu soruya öğretmenler siyasi görüşünü aşırı derecede adanmış öğretmen arkadaşlarını vardır (%40) yanıtını vermişlerdir. Bu soruya verilen yanıt gerçekten düşündürücüdür. Öğretmenler siyasi değerleri kendileri için ikinci planda tutarken öğretmen arkadaşları için siyasi düşüncüyü birinci plana alabilmektedirler.

Dini Değerlere Adanma: Öğretmenlerin dini değerlerle ilgili maddelere verdikleri yanıtlardan, öğretmenlerin dini değerlere çok düşük düzeyde adandıkları ortaya çıkmaktadır. Öğretmenler sınıfta ders etkinliklerini gerçekleştirirken toplumun dini değerlerini dikkate almadıklarını (%68), derste dini inanışlarına uygun örnekler vermediklerini (%74), dini değerleri mesleki değerlerden önemli bulmadıklarını belirtmişlerdir. Fakat kendi dini inanışı ile çatışan dini değerlerin de öğrencilerine kazandırılmasına izin vermeyeceklerini belirtmişlerdir (%52). Bu bulgulara göre öğretmenlerin ders etkinliklerine ve okula dini değerleri taşımadıkları fakat öğrencilerinin yine de kendilerinden farklı dini değerlere sahip olmalarını istemedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Ailevi Değerlere Adanma: Öğretmenlerin ailevi değerlere adanma ile ilgili sorulara verdikleri yanıtlardan ailevi değerlere orta düzeyde adandıklarını çıkartabiliriz. Öğretmenler ders etkinliklerini belirlerken ailevi değerleri dikkate almadıklarını söylemişler (%35). Öğretmen olarak ailevi değerlerin öğretim etkinliklerinde ara sıra önemli olduğunu söylemişler. Öğrencilere kazandırmak istediği değerlerle ailevi değerlerin çatışmayacağını belirtmişler (%41). Öğrencilere kendi ailevi değerlerini kazandırmak için yeri geldikçe kendi aile yaşantılarından örnekler verebileceklerini, ailevi değerlerini diğer toplumsal değerler kadar önemli gördüklerini belirtmişlerdir. Bu yanıtlardan da anlaşılacağı gibi öğretmenler ailevi değerleri yok saymamaktadırlar. Yeri geldikçe kendileri için ideal olan ailevi değerleri öğrencilerine aktarabileceklerini belirtmektedirler.

Tablo 3
Faktörler Arası Korelasyon Katsayıları

N= 212	I	II	III
Siyasi Değerler (I)			
Dini Değerler(II)	.470**		
Ailevi Değerler (III)	.312**	.430**	
Okul (IV)	-.169*	-.100	-.225**

*p < .05 **p < .01

Bu çalışmada faktör analizi sonucunda oluşturulan ölçek üzerinden toplanan veriler kullanılmıştır.

Dini değerler ile siyasi değerler arasında ($r=.470$), ailevi değerler ile siyasi değerler arasında ($r=.312$), ailevi değerler ile dini değerler arasında ($r=.430$) pozitif yönde ve .01 düzeyinde önemli ilişki bulunmuştur. Okula adanma ile siyasi değerlere adanma arasında ($r= -.169$) negatif yönde .05 düzeyinde, okula adanma ile ailevi değerlere adanma arasında ($r= -.225$) negatif yönde ve .01 düzeyinde önemli ilişki bulunmuştur. Okula adanma ile dini değerlere adanma arasında ise ($r= -.100$) negatif yönde bir ilişki vardır ancak bu ilişki önemli düzeyde değildir.

Okul dışı değerlere adanmayı oluşturan siyasi, dini, ailevi değerlerin kendi içlerinde pozitif yönde ve .01 düzeyinde önemli ilişki olmasına rağmen, okula adanma ile siyasi, dini ve ailevi değerlere adanma arasında negatif yönde bir ilişki vardır. Dini, siyasi ve ailevi değerlere adanmanın okul dışı değerlere adanmanın alt boyutları olduğu göz önüne alındığında bu değerler ile okula adanma arasındaki negatif yöndeki ilişki okul dışı değerlere adanma arttıkça okula adanmanın azaldığı ya da başka ifade ile okul dışı değerlere adanma azaldıkça okula adanmanın arttığını göstermektedir.

Öğretmen adanmışlığının cinsiyete, yaşa, kıdeme ve okulda geçen hizmet süresine göre değişip değişmediği konusunda yapılan analizde şu sonuçlar elde edilmiştir.

Öğretmenlerin cinsiyetine göre okula adanma puanları arasında anlamlı bir fark bulunamazken okul dışı değerlere adanma puanları arasında erkek öğretmenlerin lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Araştırma bulgularına dayalı olarak erkek öğretmenler okul dışı değerlere kadınlardan daha çok adanabilmektedirler. Bu sonuç da daha önce Reyes (1992)'in bulduğu sonuçları destekler niteliktedir.

Öğretmenlerin yaş gruplarına göre okula adanma puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Öğretmenlerin yaşları arttıkça okula adanmışlıkları da artmaktadır. Yine öğretmenlerin kıdemleri ve okulda geçen hizmet arttıkça okula adanmışlıkları artmaktadır. Bu sonuçlar daha önce yapılmış ilgili araştırmalar Celep (1996)'i destekler niteliğindedir. Ayrıca araştırma bulgularına dayalı olarak yaş, kıdem ve okulda geçen hizmet süreleri ile okula adanma arasındaki ilişkide öğretmenlerin meslekteki 26 yıl ve daha üstü yıllardan sonra yani 50'li yaşlardan sonra okula adanmışlıklarının düşmeye başladığı görülmektedir.

Yaş, kıdem ve okulda geçen hizmet süresine göre okula adanma arasında önemli fark bulurken, değişkenlerle okul dışı değerlere adanma düzeyleri arasında önemli fark bulunamamıştır. Öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre okula ve okul dışı değerlere adanma puan düzeyleri arasında önemli fark bulunamamıştır.

Sonuç

Bu çalışmada, ilköğretim birinci basamak öğretmenlerinin okul içi ve okul dışı adanma odakları incelenmiştir. Okul dışı adanma odakları siyasi, dini ve ailevi değerler olmak üzere üç boyutta değerlendirilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, okulda diğer öğretmen arkadaşlarıyla uyum içinde çalışan, okuldaki insan ilişkilerinden mutlu olan, okulun kendilerinde çalışma şevki uyandırdığını söyleyen öğretmenlerin, okula yüksek derecede adandıkları görülmektedir. Bu durumdaki öğretmenler okula adanmışlıklarını okul için fazla çaba harcayarak okulundan gurur duyarak ve okulun geleceği ile ilgilenerek göstermektedirler.

Öğretmenlerin örgütsel adanmışlık boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde, okula adanma ile okul dışı değerlere adanma arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Öğretmenin okul dışındaki değerlere adanmışlığını kaydırması okula adanmışlığını düşürmektedir; dolayısıyla bu durum da öğretmenin işine gereken önemi vermemesi, okulun amaçlarından sapması gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

Okul dışındaki adanma odaklarına yönelen öğretmenin en çok siyasi değerlerde yoğunluk gösterdiği araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır. Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin siyasi değerlere orta düzeyde adandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin kararlarına

dayanak olarak siyasi değerleri ikinci sıraya almaları da bunun kanıtı olarak görülebilir. Öğretmenlerin siyasi değerleri okulun amaçları kadar önemli görmedikleri, siyasi görüşünü öğrencilerine yansıtılmaya çalışılmaya, aileden gelen siyasi değerlerin önemli olduğu görüşü okula adanmış öğretmenlerin belirttiği görüşlerdir. Öğretmenler okula adanmışlıkları yüksek derecede de olsa kendi siyasi görüşüne yakın öğretmen arkadaşları ile çalışmak istediklerini ve öğrencilerine kendi siyasi değerlerinin dışında farklı siyasi değerlerin kazandırılmaya çalışılmasına izin vermeyeceklerini ortaya koymuşlardır. Bu durumda öğretmenlerin her ne kadar okulun değerlerini birinci sıraya alsalar da kendi siyasi değerlerini de geri plana çekemediklerinin bir kanıtı olarak düşünülebilir.

Kaynakça

- Celep, C. (1996). *Öğretmenlerin örgütsel adanmışlığı*. Yayınlanmamış Araştırma, Ankara
- Celep, C. (2000). *Eğitimde örgütsel adanma ve öğretmenler*. Ankara: Am Yayıncılık.
- Firestone, A. W. & Pennell, R. J. (1993). Teacher commitment working conditions and differential intensive policies. *Review of Educational Research*, 63 (4), 489-525.
- Gordon, T., (1999). *Etkili öğretmenlik eğitimi*. (8. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Hoy, W.K., Tarter, C. J. & Kottkamp, R. (1991). *Open schools, healthy schools*. Newbury Park: Sage Production.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Mowday, T. R., Steers, R. M. & Porter, L. W. (1979). The measurement of organizational commitment. *Journal of Vocational Behavior*, 14, 224-247.
- Özgüven, İ. E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: PDREM
- Reichers, E. A. (1985). A review and reconceptualization of organizational commitment. *Forthcoming in Academy of Management Review*.
- Reyes, P. (1992). *Preliminary models of teacher organizational commitment*. Madison, WI: Center on Organization and Restructuring of Schools.
- Sayın, S. (2000). *Lise öğrencilerinin mesleki ilgilerini yordayan bazı değişkenler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (1996). *Using multivariate statistics*. New York: Harpercollins College Pub.

Geliş	12 Ekim 2001
İnceleme	26 Mart 2002
Kabul	16 Ekim 2002